

תפילין של יד כנגד הלב להכניע את היצר של עריות תפילין של ראש כנגד המוח להכניע את היצר של עבודה זרה

הארץ יראים מהתפילין של ראש: "שכתוב בו רוב השם שי"ן ודל"ת".

ביאור דבריו על פי מה ששינו בגמרא (שבת סב.): "אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, ואמר אביי דל"ת של תפילין הלכה למשה מסיני, ואמר אביי יו"ד של תפילין הלכה למשה מסיני". פירוש, שצריך לקמט את הבתים בשל ראש, שיהא נראה בהם אות ש' משני הצדדים מימין ומשמאל, וצריך לעשות הקשר בתפילין של ראש בצורת האות ד', וכן צריך לעשות בתפילין של יד קשר בצורת האות י', כדי שיצטרפו יחד לשם שדי".

נמצא לפי זה כי רובו של שם שדי"י - ב' אותיות ש' ד' רשום בתפילין של ראש, האות ש' בצדדי הבתים והאות ד' בקשר של תפילין, אבל בתפילין של יד רשומה רק האות י' בקשר. לפי זה מפרש רש"י הטעם שעמי הארץ יראים מתפילין של ראש, כי הרוב של שם שדי"י ב' אותיות ש"ד רשום בתפילין של ראש. אמנם יש לתמוה הלא בפסוק כתוב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", הרי מבואר בפירוש שהם רואים את השם הוי"ה, הנה כי כן איך פירש רש"י שהם רואים את הרוב של השם שדי".

עוד ראוי להתבונן במה שכתבו התוספות (מנחות לה. ד"ה שי"ן של תפילין) בשם "שימושא רבה", שצריך לעשות בבתיים של התפילין של ראש אות ש' בצד ימין ואות ש' בצד שמאל. וכן נפסק בשלחן ערוך (אור"ח סימן לב סעיף מב): "שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור, אחד מימינו ואחד משמאלו". וצריך ביאור מהו הענין שצריך לחקוק את האות ש' בשני הצדדים של התפילין של ראש.

שם שדי"י מבריא את החיצונים

ונראה לבאר כל זה על פי מנהג ישראל תורה, לכתוב על הקלף של המזוזה מבחוץ מאחורי

וזהו שתיקנו לומר בנוסח "לשם יחוד" לפני הנחת תפילין: "וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה, ושהיא נגד הלב, לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו, ועל הראש נגד המוח, שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו". נמצאו למדים מזה כי תכלית מצות תפילין של יד כנגד הלב היא לזכר ולקדש את הלב, ותכלית מצות תפילין של ראש היא לזכר ולקדש את המוח.

הנה כי כן זהו ביאור דברי הרמב"ם: "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות". כי כאשר איש מישראל מקיים מצות הנחת תפילין, על היד כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, בכונה נפלאה זו לשעבד בזה כל תאוות ומחשבות לבנו עם הנשמה שבמוח ושאר חושינו וכוחנו לעבודתו יתברך שמו, הרי הוא מקדש את כל גופו רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

"כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" אלו תפילין שבראש

ונראה להרחיב הביאור בזה על פי מה שדרשו בגמרא (מנחות לה.): מקרא שכתוב בפרשת כי תבוא (דברים כח-): "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, תניא רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש". וכתב "בעל הטורים" (שם) כי תפילין של ראש רמוז במה שכתוב: "שם י' נקרא - ראשי תיבות שי"ן, פירוש שי"ן של תפילין". וכבר קדמו בזה רבינו בחיי: "כי נרשם ככאן אות שי"ן שהיא הלכה למשה מסיני, והוא כאילו אמר וראו כל עמי הארץ כי שי"ן עליך ויראו ממך".

אמנם ראוי להתבונן במה שהעירו המפרשים: א. מהו הדבר המיוחד כל כך בתפילין של ראש, שכל עמי הארץ יראים ממנו יותר מתפילין של יד. ב. מדוע יראים עמי הארץ כל כך מן האות שי"ן החקוקה על התפילין של ראש. והנה מפירוש רש"י (מנחות שם) אנו למדים הטעם שכל עמי

בפרשתנו פרשת בא דבר בעתו מה טוב, להתבונן באחת מתרי"ג מצוות שאנו מקיימים בכל יום, מלבד בשבתות ובימים טובים, הלא היא מצות הנחת תפילין של יד ושל ראש (שמות יג-ט): "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים". חכמינו ז"ל למדו מפסוק זה בגמרא (קידושין לה.): "הוקשה כל התורה כולה לתפילין". וצריך ביאור להבין הקשר הפנימי בין מצות תפילין לכל התורה כולה.

פתח דברינו יאיר בדברות קדשו של הרמב"ם (הלכות תפילין פרק ד הלכה כה), שהאריך בדברים נפלאים בענין קדושת התפילין, שראוי לכל אחד מישראל לשנן ולחזור עליהם, בפרט לפני קיום מצות הנחת תפילין של יד ותפילין של ראש, וכך הם דבריו הקדושים:

"קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצוותן כך היא. אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש, שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין".

וצריך ביאור מנין למד הרמב"ם חידוש גדול זה: "שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא שמים" ושאר כל המעלות. בדרך הפשט נראה לפרש כוונת הרמב"ם על פי מה שכתב המחבר בשולחן ערוך (אור"ח סימן כה סעיף ה):

"יכוין בהנחתם, שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו, שיש בהם יחוד שמו וציצית מצרים, על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובחתוננים לעשות בהם כרצונו, וישתעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו".

רמב"ם: "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים" מהר"ל מפראג: תכלית העבודה להכניע שני ראשי יצרי הרע, היצר של עבודה זרה והיצר של עריות

בתפילין של יד כנגד הלב מכניעים את יצר התאוה, ובתפילין של ראש כנגד המוח את היצר של דעות כוזבות

בתורה שבכתב מכניעים את היצר של עבודה זרה, בתורה שבעל פה ממיתים את יצר התאוות שבלב

והביא המהר"ל ראייה לכך ממה שמצינו בגמרא (שם) כי עזרא הסופר ובית דינו מאנשי כנסת הגדולה, אחרי שעלו מבבל לירושלים לבנות מחדש את בית המקדש השני, התבוננו ביצר הרע של עבודה זרה שגרם לחורבן בית המקדש הראשון (נחמיה ט-ד): "ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם".

ויתענו שלשה ימים ושלשה לילות, עד שנמסר להם מן השמים היצר של עבודה זרה, בצורת גור אריה של אש שיצאה מבית קדשי הקדשים, וכך תפסו אותו ובטלוהו מן העולם. וכאשר ראו שהצליחו בכך אמרו, כיון שעת רצון היא הבה נבקש רחמים מהקב"ה לבטל גם היצר הרע של עריות, אך הקב"ה לא הסכים עמם ולא הצליחו לבטלו.

הרי לנו דברים ברורים כי עזרא ובית דינו לא נלחמו אלא כנגד שני יצרי הרע של עבודה זרה ושל עריות, כי בהם כלולים כל היצרים שבאדם. וכן כתב רבי צדוק הכהן ב"צדקת הצדיק" (אות קנח): "כי ראשי היצרים הם שנים, דעבירה ודעבודה זרה". וכן כתב עוד ב"שיחת מלאכי השרת" (בד"ה תנחומא סוף פרשת תשפטים): "וביאור זה כי כלל התאוות היצר הם שנים, יצרא דעבודה זרה ויצרא דעריות כמו שאמרו שם ביומא".

אמנם ראוי לדעת כי הן אמת שאנשי כנסת הגדולה ביטלו את היצר הרע של עבודה זרה, עם כל זה עדיין מוטלת עלינו החובה לבטל את היצר הרע המפתה את האדם לדעות כוזבות בעיני האמונה, כגון בענין השגחה פרטית על כל מעשי בני אדם, וכן בענין שכר ועונש על המצוות ועל העבירות, שהן בבחינת הענפים של עבודה זרה.

שימונה בגדי כהונה מכפרים על יצר העריות ויצר העבודה זרה

ועתה בא וראה מה שמצינו בתיקוני זוהר (הקדמה ג): כי שמונה בגדי כהונה באו לכפר על ישראל משני יצרים הללו, יצרא דעריות ויצרא דעבודה זרה, כמו שאמר רעיא מהימנא שהוא נשמת משה רבינו לאליהו הנביא:

המבריא את כוחות הטומאה חקוק בתפילין של ראש, והרי כלל גדול הוא (נזיר מב.): "רובו ככולו". זאת ועוד, מאחר שמקדימים להניח תפילין של יד לפני של ראש, נמצא כי בהנחת תפילין של ראש נשלם השם שד"י, לכן בראותם תפילין של ראש המשלים את השם שד"י המבריא את החיצונים, הם מתמלאים פחד ויראה.

יצרא דעבודה זרה ויצרא דעריות כוללים כל העבירות

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שמסר הקב"ה הלכה למשה מסיני, לרשום את השם שד"י בתפילין של יד ותפילין של ראש, על פי יסוד גדול שלמדנו במשנתו הטהורה של המהר"ל מפראג זי"ע, שישנם בעולם שני סוגים של יצרי הרע, היצר הרע של עבודה זרה והיצר הרע של עריות, שבהם נכללים כל החטאים והעוונות, כי כל הקלקולים בעיני הדעות שורשם ביצר הרע של עבודה זרה שהיא כפירה באלקי ישראל, ואילו כל הקלקולים בעיני התאוות והרדיפות אחרי הבלי עולם הזה שורשם ביצר הרע של עריות.

יסוד זה מבואר ב"גור אריה" להמהר"ל פרשת נח על מה שפירש רש"י (בראשית ו-יא): "ותשחת הארץ, לשון ערוה ועבודה זרה". ומקור הדבר בגמרא (סנהדרין נו): "ותשחת הארץ לפני האלקים, ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנאמר השחתה, אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים, דבר ערוה שנאמר (בראשית ו-ב) כי השחית כל בשר את דרכו, עבודת כוכבים דכתיב (דברים ד-טז) פן תשחיתון ועשיתם וגו'".

וכתב על זה המהר"ל (שם): "ונראה מה שלא נקרא השחתה רק ערוה ועבודה זרה, מפני שיצר הרע המסית האדם לרע אינו אלא בשביל אלו, דיש יצר הרע לעריות, ויש יצר הרע לעבודה זרה, כדאיתא במסכת יומא (דף סט): ובפרק חלק (סנהדרין סד), ובכמה דוכתיה אמרו תרי יצרא הוי, יצרא דעבודה זרה ויצרא דעריות".

הפרשיות את השם שד"י, ולא נזכר מנהג זה בתלמוד בבלי וירושלמי, אבל כן כתב הרמב"ם (הלכות מזוזה פ"ה ה"ד): "מנהג פשוט שכותבים על המזוזה מבחוץ כנגד הרווח שבין פרשה לפרשה שד"י. וכן כתב הטור (יו"ד סימן רפח) בשם אביו הרא"ש: "נהגו לכתוב שדי מבחוץ". וכתב ה"בית יוסף" שהמקור לכך הוא בזוהר הקדוש (פרשת ואתחנן רסו):

"בְּשַׁעֲתָא דְאִינוּן זִינִין בִּישִׁין קְרִיבִין לְפִתְחָא דְבַר נֶשׁ, זְקָפֵן רִישָׁא וּמִסְתַּפְּלֵן בְּשַׁמָּא קְדִישָׁא דְאִתְּחַזִּי לְבַר, דְאִיהוּ שְׂדֵי דְמִתְעַטֵּר בְּעֵטְרוֹי, שְׁמָא דָא שְׁלִיט עַל כָּלָהוּ, מְנִיָּה דְחַלִּין וְעַרְקִין, וְלֹא קְרִיבִין לְפִתְחָא דְבַר נֶשׁ". פירוש: "בשעה שאותם מינים רעים מתקרבים לפתח ביתו של אדם, זוקפים את ראשם ומסתכלים בשם הקדוש הנראה מבחוץ, שהוא שם שד"י המתעטר בעטרותיו, שם זה שולט על כולם, ממנו יראים ובורחים, ואינם מתקרבים לפתח ביתו של האדם".

וכתב על זה הרמ"א ב"דרכי משה" (שם אות ג) בשם ה"כל בו" (סימן צ): "מה שנהגו לכתוב זה השם יותר משאר שמות, מפני ששם זה נוטריקון ש'ומר ד'ירת י'שראל". ובדברי האריז"ל שנביא בסמוך מבואר כי שם זה נוטריקון ש'ומר ד'לתות י'שראל.

מה נוראים הם דברי הזוהר הקדוש ברעיא מהימנא (פרשת ואתחנן רסג): "סְמִיךְ לְפִתְחָא... אֲזַדְמֵן חַד שִׁדְא וְאִית לִיה רֶשׁוּ לְחַבְלָא, וְאִיהוּ קָאִים לְסֵטֶר שְׁמָאֵלָא. זְקִיף בַּר נֶשׁ עֵינֵי, חֲמֵי לִיה לְרָזָא דְשְׁמָא דְמַאֲרִיָּה וְאֲדַפֵּר לִיה, וְלֹא יָכִיל לִיה לְאַבְגָּאֵשׁא". פירוש: "סמוך לפתח מזדמן שד אחד, ויש לו רשות לחבל, והוא עומד לצד שמאל של הפתח, נושא אדם את עיניו ורואה סוד השם של אדונו במזוזה שבצד ימין של הפתח ומזכיר אותו, ואין השד יכול להזיק לו".

וכתב החיד"א בהגהות "נצוצי אורות" על גיליון הזוהר (שם אות ד) בשם רבינו האריז"ל ב"זוהר הרקיע", שכוונת הזוהר היא על השם שד"י שרשום על המזוזה בחוץ. בספר "מצת שימורים" למקובל האלקי רבי נתן שפירא (שער המזוזה ד"ה עוד מצאתי) הביא בשם כתיבת רבינו האריז"ל:

"ובעת אשר יכנס האדם בבית, צריך להסתכל בשם שד"י שבמזוזה ולהזכיר בפיו, אז יכנע השד מלהזיק באותו בית, וגם היצר הרע יכנע ולא יקטרג בו ויתבטל ממנו, ואמר דההוא שידא יש לו שס"ה שמשים כל אחד ביומו, וצריך לכוין כי שם שד"י הוא ש'ומר ד'לתות י'שראל".

הנה כי כן זהו ביאור דברי רש"י, שמפרש את דברי רבי אליעזר הגדול שכל עמי הארץ יראים מתפילין של ראש, משום שרוב שם שד"י

הנה כי כן הרווחנו להבין מה שכתב הרמב"ם בענין הקדושה הנמשכת על האדם ממצות תפילין: "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק". כי כאשר נתבונן נשכיל להבין כי השם שד"י החקוק על התפילין של יד ושל ראש, מבריח את יצרא דעבודה זרה ויצרא דערייות, הכוללים את כל הדברים שפירט הרמב"ם.

"עניו וירא שמים" הוא היפך יצרא דעבודה זרה, כמבואר בגמרא (סוטה ד:): "כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים". נמצא כי עניו וירא שמים הוא היפך עבודה זרה. ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות", הוא היפך יצרא דערייות המכניס בלב האדם שחוק וקלות ראש, כמו ששנינו במשנה (אבות פ"ג מ"ג): "אמר רבי עקיבא, שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה".

יומתק לבאר בזה מה שהסמיך הקב"ה בפרשה ראשונה של קריאת שמע מצות תפילין ומצות מזוזה (דברים ו-ח): "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". ללמדנו בכך, כי כמו שהשם שד"י הכתוב על המזוזה שבפתח הבית הוא שמירה כנגד כל מיני מזיקים, כך השם שד"י החקוק בתפילין של יד ושל ראש, הוא שמירה שלא יכנסו המזיקים וכוחות היצר בתוך הלב והמוח של איש ישראל.

אסור להישאר עם התפילין של ראש לבד שיש בו אותיות ש"ד

רחש לבי דבר טוב לבאר בזה מה שקיימא לן להלכה, שאסור להישאר לבוש עם התפילין של ראש בלי התפילין של יד, כמו ששנינו בגמרא (מנחות לו:).

"תנא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב (דברים ו-ה) וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, אלא כשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד מנלן, אמר רבה, רב הונא אסברא לי, אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך, כל זמן שבין עיניך יהו שתיים".

נקדים מה שמצינו חידוש גדול בענין השם שד"י בתיקוני זוהר (הקדמה יא): "ואות י' דשד"י איהו חוליא על צואר דש"ד יצר הרע, חוליא דשלשלאה, ובגין דא רשים שד"י בברית, ורשים במזוזה, דמזדעזעין כלהון מהאי שלשלאה".

רש"י: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", אלו תפילין שבראש שיש בו רוב שם שד"י

שם שד"י רמוז בתפילין של יד ושל ראש, לשמור על שני פתחי הלב והמוח שלא יכנס בהם היצר הרע

תיקוני זוהר: האות י' של השם שד"י היא שלשלת לקשור בה את ב' אותיות ש"ד שהן רמז על היצר הרע

אסור להישאר עם התפילין של ראש לבד בלי השל יד כדי שלא להישאר עם אותיות ש"ד מהשם שד"י

זרה, הוא לשני חלקי האדם, הגוף וכח השכלי". כלומר היצר של עבודה זרה שהוא קלקול בדעת הוא פגם בשכל שבמוח, ואילו היצר של עריות שהוא מצד תאוות הלב הוא פגם בגוף שמקבל חיותו מן הלב.

תפילין של יד ושל ראש לבטל היצר של עריות ועבודה זרה

מעתה יאירו עינינו להבין הטעם שצונו הקב"ה להניח כל יום תפילין של יד כנגד הלב ותפילין של ראש כנגד המוח, כי היות ששורש כל העוונות הם מצד שני ראשי יצרי הרע - היצר של עבודה זרה שהוא במוח והיצר של עריות שהוא בלב, על כן צריך להניח כל יום תפילין של יד כדי לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו, ותפילין של ראש כנגד המוח לקדש בזה כל המחשבות שבמוח, ובכך יתבטלו כל היצרים ששורשם משני יצרים הללו.

יומתק לפרש בזה מאמר הגמרא (ברכות ח:): "לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת ואחר כך יתפלל". יש לומר שרמזו על המוח והלב שהם שני השערים בגוף האדם שצריך בהם שמירה מיוחדת, כי המוח הוא השער למחשבות של הגוף, שצריך שמירה מיוחדת שלא יכנסו בו מחשבות זרות מיצרא דעבודה זרה, והלב הוא השער לתאוות של הגוף, שצריך שמירה מיוחדת שלא יכנסו בו תאוות העולם הזה מיצרא דערייות, ולפני התפלה צריך אדם להיכנס בשני פתחים הללו לטהר את המוח ואת הלב מכל היצרים.

לכן כמו שכותבים את השם שד"י על המזוזה בפתח הבית לשמירה כנגד כל מיני מזיקים, כך נמסרה הלכה למשה מסיני לרשום את השם שד"י בתפילין של יד שהוא כנגד הלב ובתפילין של ראש שהוא כנגד המוח, לשמור על שני השערים שבגוף, שלא יכנסו יצרא דערייות בתוך הלב ויצרא דעבודה זרה בתוך המוח, כדי שנוכל לעבוד את ה' כאשר עם לבבנו ומוחנו.

"קום אליהו תקין לבושי מלכא ומטרוניתא דאנת כהנא, תקין ליה לקודשא בריך הוא ארבע בגדי לבן, וארבע בגדי זהב למטרוניתא, דאתמר בה (תהלים מה-י) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. ארבע בגדי לבן כלהו רחמי בשמא דיקו"ק, ולית מאן דמחיל בהון עריין אלא איהו, ארבע בגדי זהב כלהו דינא מסטרא דאדני", ולית מאן דמחיל על עבודה זרה אלא איהו".

בתרגום ללשון קודש:

"קום אליהו תקן לבושי המלך והמלכה כי אתה כהן, תקן לו להקב"ה ארבעה בגדי לבן, וארבעה בגדי זהב למלכה, שנאמר בה כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. ארבעה בגדי לבן כולם רחמים בשם של יקו"ק, ואין מי שמוחל על עריות אלא הוא, ארבעה בגדי זהב כולם דין מצד של אדני", ואין מי שימחול על עבודה זרה אלא איהו".

ותנמה ה"שם משמואל" (פרשת תצוה שנת תרע"ד), איך יתכן שכהן הדיוט משמש בד' בגדי לבן כנגד ד' אותיות הוי"ה, אשר מגודל קדושתו אסור לבטאו באותיותיו, והוא מכפר על יצרא דערייות, ואילו כהן גדול מוסיף לשמש בד' בגדי זהב כנגד ד' אותיות אדני"י שהוא נקרא, והוא מכפר על יצרא דעבודה זרה.

וביאר בדברי קדשו כי יצרא דעבודה זרה פוגם בשכל שבמוח, כי הוא מכניס במוחו של אדם דעות כוזבות של כפירה בה', ואילו יצרא דערייות פוגם בלב, כי הוא מכניס בלבו של אדם כל מיני תאוות העולם הזה. והנה ידוע כי פגם המוח שהוא מקום משכן הנשמה הוא גדול מפגם הלב, על כן מסר הקב"ה לכהן הגדול את התיקון של פגם המוח מיצרא דעבודה זרה, אבל תיקון פגם הלב מיצרא דערייות מסר לכל הכהנים. אלו דבריו הקדושים.

ונראה כי לכך נתכוון המהר"ל שכתב ב"נצח ישראל" (פרק א): "ושני יצרים הם, האחד הוא יצר דערוה, והשני הוא יצר דעבודה זרה... כלל הדבר כי אלו שתי יצרים, יצרא דערוה ויצרא דעבודה

כמו שכתוב אחרי המעמד הגדול של מתן תורה בפרשת יתרו (שמות כ-ט): "ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם".

ואילו על ידי העסק בתורה שבעל פה שצריך להמית עצמו עליה אנו מכניעים את יצר העריות שהוא יצר התאוות, כמו ששנינו בגמרא (ברכות סג:): "מניין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט-יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל", וזהו שכתב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק כב הכ"א): "גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת, אלא בלב פנוי מן החכמה".

יומתק לצרף מה שהאריך הגאון הגדול הנצי"ב זצ"ל לבאר ב"העמק דבר" בפרשתנו (שמות יג-ז), כי תפילין של ראש שהוא כנגד המוח הוא כנגד תורה שבכתב, ותפילין של יד שכנגד הלב הוא כנגד תורה שבעל פה, לכן כמו שתורה שבכתב היא כולה שמותיו של הקב"ה, כן נאמר על תפילין של ראש: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

לפי דברינו הרי זה מתאים להפליא למה שנתבאר, כי בזכות העסק בתורה שבכתב שהיא כנגד המוח, מכניעים את היצר של עבודה זרה המעוות את המוח לדעות כוזבות, ובזכות העסק בתורה שבעל פה שהיא כנגד הלב, מכניעים את יצר העריות המפתה את האדם לתאוות הלב.

הנה כי כן יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה שהשווה הכתוב כל התורה למצות תפילין: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך", כי על ידי הנחת תפילין של יד כנגד הלב מכניעים את יצר התאוות, ועל ידי הנחת תפילין של ראש כנגד המוח מכניעים את היצר של עבודה זרה ודעות כוזבות, ועל זה מוסיף הכתוב שהתנאי לכך הוא שיעסוק גם כן בתורה: "למען תהיה תורת ה' בפיך" - "תורת ה'", היא תורה שבכתב שניתנה מאת ה', "בפיך", היא תורה שבעל פה, כי בזכות העסק בתורה בשילוב מצות תפילין מכניעים את שני ראשי יצרי הרע, "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" ד.

מעשה יאירו עינינו להבין מה שנוהגים לחקוק על התפילין של ראש ב' פעמים אות ש', אחת מצד ימין ומצד שמאל, כי ש' בגימטריא יצ"ר, והיות שעל ידי הנחת תפילין של יד כנגד הלב והנחת תפילין של ראש כנגד המוח, אנו מכניעים ב' יצרים, היצר של עריות והיצר של עבודה זרה, לכן על התפילין של ראש שאנו מניחים אחרי התפילין של יד, חקוקות ב' פעמים ש' כנגד ב' פעמים יצ"ר.

כיון שבאנו לידי כך ירווח לנו להבין מה שכתוב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרש רבי אליעזר הגדול: "אלו תפילין שבראש", ופירש רש"י, כי רוב השם ש"ד נמצא בתפילין של ראש, והתפללנו הלא בפסוק כתוב: "כי שם ה' נקרא עליך", ולא נזכר בו כלל שם ש"ד".

לפי האמור יש לומר שכוונת הכתוב היא, כי עמי הארץ יראים מתפילין של ראש שרשום בו ב' אותיות ש"ד שהן רמז על היצר הרע, שכבר הקדמנו לקשר אותו בשלשלאות של ברזל של האות י' שבשם ש"ד בקשר של תפילין של יד, אשר כפי המבואר היא רמז על החרב של השם הוי"ה שהורגים בה את היצר הרע, נמצא כי בשם ש"ד עצמו רמוז השם הוי"ה באות י' שבה.

העסק בתורה שבכתב ושבועל פה מכניע את שני ראשי יצרי הרע

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שהשווה הכתוב מצות תפילין לעסק התורה: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", על פי מה ששנינו בגמרא (קידושין ל:): שהקב"ה אומר לישראל: "בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". והנה מאחר שהקב"ה מבטיח לנו שהתורה היא תבלין כנגד היצר הרע, הרי ברור שהיא מבטלת בקדושתה את היצר הרע של עבודה זרה שמפתה את האדם לדעות כוזבות ואת היצר של עריות שמפתה לתאוות רעות.

ונראה כי ענין זה נעשה על ידי העסק בשני חלקי התורה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, כי על ידי תורה שבכתב שניתנה מאת הקב"ה לבד מכניעים את היצר הרע של עבודה זרה,

פירוש, בשם ש"ד ישנן ב' אותיות ש"ד שהן רמז על היצר הרע שנקרא שד, אולם האות י' שבשם ש"ד היא חוליא משלשלת של הקדושה, לקשור בה את היצר הרע שהוא בבחינת ש"ד משם ש"ד, ולכן נרשם שם זה בברית ובמזוזה כי כל כוחות הטומאה מזדעזעים משלשלת זו של האות י'.

ומפרש בתיקוני זוהר (שם) הטעם שהאות י' היא החוליא של השלשלת שקושרים בה את היצר הרע: "ומיד דאיהו תפיס ביה יצר הרע דאיהו ש"ד, נטיל בר נש חרבא דאתמר בה (תהלים קמט-ו) רוממות אל בגרונו, דאיהו י' רישא דחרבא, וי' גופא דחרבא, ה"ה תרי פפיות דילה, ושחיט ליה". פירוש, האות י' של ש"ד רומזת על האות י' של השם הוי"ה, שהיא החרב שהורגים בה את היצר הרע, כי האות י' היא ראש החרב שאוחזים ביד, האות ו' היא אורך החרב, ושתי ההי"ן הן שני להבים של החרב משני הצדדים.

הנה כי כן מטעם זה אסור להשאיר על האדם תפילין של ראש בלי תפילין של יד, כי אם ימצא רק עם התפילין של ראש, יהיו עליו אותיות ש"ד שהן רמז על היצר הרע, בלי האות י' בתפילין של יד שקושרים בה את היצר הרע, לכן מקדימים להניח תפילין של יד ואחר כך של ראש כדי שיהיה עליו כל השם ש"ד, וכן כשהוא חולץ חולץ של ראש לפני של יד, כדי שלא ישארו עליו אותיות ש"ד בלי האות י', אבל את התפילין של יד מותר להניח לפני תפילין של ראש, כי אין שום חשש שתישארו עליו האות י' לבד שהיא מהשם הוי"ה.

שי"ן מימין ושי"ן משמאל בגימטריא ב' פעמים יצ"ר

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שאנו נוהגים על פי מנהג האריז"ל לעשות שבע כריכות מסביב לזרוע, כי היות שהקשר של תפילין הוא בצורת אות י', לקשר בה את היצר הרע שהוא בבחינת ש"ד, לכן מיד אחרי שקושרים את התפילין של יד, אנו כורכים ז' כריכות כנגד כוחו של היצר הרע שיש לו ז' כוחות הטומאה, כמבואר בגמרא (סוכה נב:): "שבעה שמות יש לו ליצר הרע", ואחר כך מניחים תפילין של ראש שיש בו אותיות ש"ד, שהן רמז על היצר הרע שקשור עם שלשלאות של האות י'.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמות אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

מקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com